

Ο ρόλος και η χρησιμότητα ενός νέου εκπαιδευτικού θεσμού: Ο Σύμβουλος Σχολικής Ζωής

Γεώργιος Τόδας
Εκπαιδευτικός ΕΑΕ
giorgtod@gmail.com

Περίληψη

Τα τελευταία χρόνια, με αυξητική τάση, παρατηρούνται συμβάντα που θέτουν σε κίνδυνο την αποτελεσματική λειτουργία των σχολείων Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης στην Ελλάδα. Γεγονότα που ταράζουν και απορρυθμίζουν τη λειτουργία της τάξης και του σχολείου γενικότερα, προσπαθεί να υποστηρίξει η πολιτεία μέσα από τη θεσμοθέτηση και λειτουργία νέων εκπαιδευτικών θεσμών. Σκοπός αυτής της εργασίας είναι η ανάλυση ενός νέο-εισαγόμενου εκπαιδευτικού θεσμού, αυτόν του Συμβούλου Σχολικής Ζωής, που καλείται κύρια να συμβάλλει στην αντιμετώπιση κρίσεων και φαινομένων σχολικού εκφοβισμού και βίας στα σχολεία δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Μέσα από την ανάλυση του ρόλου του εκπαιδευτικού - Συμβούλου Σχολικής Ζωής στο σχολείο και τις καλές πρακτικές που εισάγει στη λειτουργία και την επικοινωνία των μελών της σχολικής κοινότητας, αναδεικνύονται οι δυνατότητες που παρέχονται στους εκπαιδευτικούς, καθώς και η χρησιμότητα της νέο-εισαγόμενης αυτής καινοτομίας στα σχολεία δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης όλης της χώρας. Παρουσιάζονται, αρχικά, ο ρόλος, οι βασικές αρμοδιότητες και τα καθήκοντά του/της, οι δυσκολίες και τα εμπόδια που έχουν αναδειχτεί μέσα από τη διετή εφαρμογή του. Οι εμπειρίες των εκπαιδευτικών-Συμβούλων Σχολικής Ζωής και οι ερευνητικές εργασίες που αξιοποιήθηκαν στην εργασία αυτή, αποτελούν στοιχεία που οδηγούν τόσο σε χρήσιμα συμπεράσματα για την αναγκαιότητα του θεσμού αυτού όσο και σε προτάσεις για τη βελτίωσή του.

Λέξεις-κλειδιά: Σύμβουλος Σχολικής Ζωής, Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, Καινοτομία, Καλές πρακτικές στην εκπαίδευση, εκπαιδευτικός θεσμός.

ABSTRACT

In recent years, we have observed incidents that put at risk the function of secondary education schools in Greece and this tension is increasing. More specifically, there are incidents that disturb and deregulate the function of the classroom and the school in general. To address that the state has made significant efforts by establishing new educational roles. The purpose of this project is the review and analysis of a newly introduced educational role that of the school counselor. This newly established role aims to contribute in dealing with crises and phenomena of school bullying and violence in secondary education schools. Through the analysis of the role of educational counselor and the good practices that the introduces in the school function and communication of the school staff we can see the possibilities provided to the teachers as well as the usefulness of this newly introduced role in secondary education schools all over Greece. This review and analysis outlines the role, the basic responsibilities and duties as well as the difficulties and barriers that the school counselor has encountered in the two year implementation of the role. The experiences of the school counselors and the research activities used in this project are elements that the lead both to useful findings about the necessity of the role and to recommendations to its future development.

Keywords: School counselor, secondary education, innovation, good practices in education, educational roles.

1. Εισαγωγή

Οι εκπαιδευτικοί της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης καλούνται να ασκήσουν το σημαντικό τους έργο μέσα σε ένα περιβάλλον που αλλάζει δυναμικά, με ένα πολυποικίλο σε ανάγκες και απαιτήσεις μαθητικό πληθυσμό και σε συνδυασμό με τις προσδοκίες και τις στάσεις των γονέων – κηδεμόνων και της σχολικής κοινότητας στο σύνολό της. Καθημερινά λειτουργούν σε ένα ασφυκτικό πλαίσιο κανόνων, με αυξανόμενους διαρκώς τους μαθησιακούς στόχους.

Στο Ελληνικό σχολείο συναντάμε εφήβους και νέους με διαφορές στην καταγωγή, την πολιτισμική προέλευση, στις δεξιότητες, τις γνώσεις, τους οικογενειακούς και ατομικούς στόχους (Μπρούζος, 2009). Οι εκπαιδευτικοί καλούνται να υποστηρίξουν μαθησιακά και παιδαγωγικά μαθητές/τριες με προβλήματα συμπεριφοράς, διάσπασης προσοχής, υπερκινητικότητας, αναπηρίας, καθώς και τα χαρισματικά παιδιά ή τα παιδιά με άλλες εκπαιδευτικές ανάγκες. Παράλληλα, έρχονται αντιμέτωποι με ποικίλα προβλήματα συμπεριφοράς των μαθητών. Η πίεση που ασκείται από τους κανόνες λειτουργίας του σχολείου σε συνδυασμό με προβλήματα που προϋπάρχουν δημιουργούν εμπόδια στην πρόοδο του μαθητή και τη γενικότερη συμμετοχή του στην τάξη (Χρηστάκης, 2011).

Αναδεικνύεται η ανάγκη του σεβασμού της διαφορετικότητας στο σχολείο, καθώς και η ενίσχυση της συμπερίληψης και της ενσωμάτωσης όλων των μαθητών. Επίσης, τα τελευταία χρόνια, οι εκπαιδευτικοί έχουν κληθεί να αντιμετωπίσουν φαινόμενα σχολικού εκφοβισμού και να κάνουν ιδιαίτερους χειρισμούς για την αποτελεσματική λειτουργία του σχολείου.

Με δεδομένες αυτές τις ανάγκες, το 2020, θεσμοθετήθηκε από την πολιτεία η ανάθεση του έργου του Συμβούλου Σχολικής Ζωής (Σ.Σ.Ζ.) σε έναν ή δύο εκπαιδευτικούς, σε κάθε σχολείο δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στην Ελλάδα. Βασικός στόχος του Υπουργείου Παιδείας (ΥΠΑΙΘ), με βάση την εισήγησή του για την ψήφιση του νόμου 4692/2020 για τον νέο αυτό θεσμό, ήταν να υποστηριχθούν τα σχολεία, ώστε να «σταματήσει το φαινόμενο του bullying» (Εισήγηση του ΥΠΑΙΘ, 2020).

Το ΥΠΑΙΘ, με τον νόμο 4692/2020, αρχικά, εισήγαγε τον νέο θεσμικό ρόλο του εκπαιδευτικού - Συμβούλου Σχολικής Ζωής σε όλα τα σχολεία της χώρας, δίνοντας μια εκτενή περιγραφή για τις αρμοδιότητες, τα καθήκοντα, τα προσόντα, καθώς και τη διαδικασία επιλογής του εκπαιδευτικού στον οποίο ο σύλλογος διδασκόντων της κάθε σχολικής μονάδας θα αναθέσει το έργο αυτό. Η εφαρμογή του ξεκίνησε άμεσα με την έκδοση του ΦΕΚ 4183/28-9-2020 -ως μια καινοτομία- μόνο για τα σχολεία της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.

Ο θεσμός αυτός φιλοδοξεί να βοηθήσει στα πολυποικίλα προβλήματα της σχολικής ζωής, αναθέτοντας στον εκπαιδευτικό έναν ρόλο προληπτικό και συμβουλευτικό. Ο Σ.Σ.Ζ. καλείται να συνδέσει τους μετέχοντες στη λειτουργία του σχολείου προς όφελος των μαθητών/τριών. Ως θεσμός βασίζεται στις σύγχρονες παιδαγωγικές αντιλήψεις που εστιάζουν στην ανάγκη για συστηματική εμπλοκή των εκπαιδευτικών με φαινόμενα βίας, εκφοβισμού, εντάσεων και συγκρούσεων μεταξύ των μαθητών του σχολείου αλλά και γενικότερα με τα μέλη της σχολικής κοινότητας. Αποτελεί ένα νέο μέσο ενίσχυσης της προσπάθειας του σχολείου για αποτελεσματικότερη λειτουργία.

2. Ο ρόλος του Συμβούλου Σχολικής Ζωής στα σχολεία Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευση

2.1. Γενικά

Ο εκπαιδευτικός – Σ.Σ.Ζ. λειτουργεί ως σύνδεσμος των ήδη υφιστάμενων δομών και προσώπων υποστήριξης των σχολείων, όπως τα Κέντρα Διάγνωσης Αξιολόγησης Συμβουλευτικής και Υποστήριξης (ΚΕ.Δ.Α.Σ.Υ), οι Συντονιστές Εκπαιδευτικού Έργου Επιστημονικής και Παιδαγωγικής Ευθύνης του σχολείου, οι Διευθυντές σχολείου, ο σύλλογος καθηγητών, το προσωπικό υποστήριξης, δομές άλλων υπουργείων, Δήμων και άλλων. Αναλαμβάνει ένα επιπλέον εξωδιδασκτικό έργο, που στοχεύει στην παροχή συνεχούς υποστήριξης στους μαθητές/τριες στο πλαίσιο της σχολικής ζωής.

Βασικό στοιχείο του νεοεισερχόμενου αυτού θεσμού αποτελεί η προσπάθεια για λειτουργία των σχολείων σε ένα πλαίσιο θετικών και δημιουργικών σχέσεων εμπιστοσύνης και δημιουργικής συνεργασίας. Μέσα από δράσεις, εξατομικευμένες παρεμβάσεις και

καθημερινή συνεργασία, ο Σ.Σ.Ζ. ενισχύει την ανάπτυξη σχέσεων θετικής αλληλεπίδρασης σε όλο το πλαίσιο λειτουργίας της σχολικής κοινότητας και των εμπλεκόμενων σε αυτήν. Στόχος μέσα από τον νέο αυτό θεσμό είναι η ενίσχυση θετικών συμπεριφορών και η μείωση φαινομένων, όπως ο σχολικός εκφοβισμός και τα περιστατικά ενδοσχολικής βίας.

Ερευνητικές προσπάθειες καταδεικνύουν τη σημαντική συμβολή των διαπροσωπικών σχέσεων που αναπτύσσονται στο σχολείο στη διαχείριση των προβλημάτων λειτουργίας της σχολικής τάξης (Low, 2015; Ψαρολογάκη, 2018). Η επικοινωνία και η αλληλεπίδραση μεταξύ εκπαιδευτικών και μαθητών συντελούν στην αφομοίωση των μηνυμάτων του κοινωνικού πλαισίου και στη βελτίωση των σχέσεων όλων των μετόχων στη σχολική ζωή. Οι παιδαγωγικές αυτές διαστάσεις του εκπαιδευτικού έργου μπορούν να συμβάλλουν μέσα από την ποιοτική τους ανάπτυξη, την κοινωνική οργάνωση και τη σχολική εργασία, στη διαμόρφωση θετικού κλίματος στη λειτουργία της τάξης (Ζεργιώτης, 2007). Η ανάπτυξη ελκρινών σχέσεων καθώς και η λειτουργία της σχολικής τάξης σε πλαίσιο δημιουργικού κλίματος συνεργασίας και αλληλεπίδρασης στην πορεία της εκπαιδευτικής προσπάθειας, στηρίζεται σημαντικά μέσα από τη συμβουλευτική προσπάθεια του εκπαιδευτικού ως συνθετικό στοιχείο του ρόλου του στο σχολείο (Μπρούζος, 2009). Τα παιδαγωγικά αυτά στοιχεία περιλαμβάνονται στο έργο του Συμβούλου Σχολικής Ζωής, όπως αυτά περιγράφονται από την Υπουργική Απόφαση του ΥΠΑΙΘ στο ΦΕΚ 4183/τ. Β/28-9-2020.

2.2. Βασικές αρμοδιότητες και καθήκοντα του Συμβούλου Σχολικής Ζωής

Ο Σύμβουλος Σχολικής Ζωής μέσα από την Υπουργική Απόφαση (ΦΕΚ 4183/τ.Β/28-9-2020) του ΥΠΑΙΘ αναλαμβάνει μία σειρά από ιδιαίτερα καθήκοντα, που λειτουργούν υποστηρικτικά και ενισχυτικά στη λειτουργία του σχολείου, στη βελτίωση του πλαισίου συνεργασίας και της διαπροσωπικής επικοινωνίας μεταξύ των μετόχων της σχολικής ζωής. Συγκεκριμένα, αναλαμβάνει:

α) τη συμβουλευτική καθοδήγηση, ενημέρωση και υποστήριξη των μαθητών, των γονέων - κηδεμόνων σε θέματα, όπως:

- τη διαχείριση κρίσεων στο σχολείο και στην τάξη,
- την πρόληψη ακραίων συμπεριφορών,
- τη διαχείριση των μαθησιακών δυσκολιών των μαθητών/τριών,
- την πορεία για κοινωνική ένταξη, συμπερίληψη και ενσωμάτωση των μαθητών/τριών του σχολείου μέσα από την αξιοποίηση των ικανοτήτων, των κλίσεων, των ταλέντων που διαθέτουν,
- την υποστήριξη των μαθητών/τριών που παρουσιάζουν ιδιαίτερες μαθησιακές και συναισθηματικές δυσκολίες καθώς και των οικογενειών τους.

β) την ενίσχυση των μαθητών/τριών, αξιοποιώντας δράσεις που σχεδιάζονται και υλοποιούνται προληπτικά και υποστηρικτικά, μέσα από την ενεργοποίηση συμβουλευτικών κοινωνικο - παιδαγωγικών ενεργειών.

Συμβάλλει στην ανάπτυξη της αυτοεκτίμησης και της εμπιστοσύνης των μαθητών/τριών, ώστε να μπορούν να συμμετέχουν με αποτελεσματικότητα σε όλο το πλέγμα της λειτουργίας του σχολείου και της τάξης με ενεργή παρουσία και συμμετοχή (ΦΕΚ 4183/2020).

Μέσα από καθημερινή προσπάθεια αναπτύσσει πλαίσιο άμεσης και συνεχούς επικοινωνίας και συνεργασίας με:

- τους μαθητές/τριες που του έχουν ανατεθεί,
- τον σύλλογο διδασκόντων και το Ειδικό Προσωπικό του σχολείου,
- τον σύλλογο γονέων και κηδεμόνων των μαθητών/τριών αναφοράς του,
- την ευρύτερη σχολική κοινότητα,

- τον Σύμβουλο καθηγητή στην Α' τάξη των ΕΠΑ.Λ. (Υ.Α. Φ25α/202088/Δ4/2018).

Παράλληλα, συνεργάζεται στο πλαίσιο του έργου του με όλους τους εμπλεκόμενους στην υποστήριξη του σχολείου, π.χ. τον συντονιστή εκπαιδευτικού έργου του σχολείου. Μαζί τους σχεδιάζει και βοηθάει στην υλοποίηση επιμορφωτικών δράσεων για τη σχολική κοινότητα. Λειτουργεί ως σύνδεσμος και ενισχυτικά, σε συνεργασία με τους θεσμικούς φορείς που καλούνται να στηρίξουν το έργο του σχολείου. Ο Σύμβουλος Σχολικής Ζωής αναλαμβάνει ένα πολυσύνθετο έργο, το οποίο θα πρέπει να ενισχύεται με προγραμματισμένες επιμορφώσεις και συναντήσεις μέσω προγραμμάτων του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής (ΙΕΠ).

Έχοντας καθημερινά επαφή με τους μαθητές/τριες του σχολείου επικοινωνεί, ακούει, δρα συμβουλευτικά και ενημερώνει αρμοδίως τα θεσμικά προβλεπόμενα όργανα του σχολείου σε θέματα παιδαγωγικής και διαχείρισης προβλημάτων που τυχόν προκύπτουν στη σχολική τάξη (Υ.Α. με αριθμό 129431/ΓΔ4/2020 στο ΦΕΚ 4183/2020).

Τέλος, μέσα από τον θεσμικό του ρόλο αναλαμβάνει πρωτοβουλίες και ενέργειες για την καλή συνεργασία και στήριξη των γονέων – κηδεμόνων των μαθητών/τριών. Για τον σκοπό αυτό καλείται να αξιοποιήσει δράσεις με κοινωνικό και παιδαγωγικό περιεχόμενο.

2.3. Συνεργασία με την οικογένεια

Ένας πολύ σημαντικός παράγοντας που συμβάλλει στη μαθησιακή, συναισθηματική και κοινωνική βελτίωση των μαθητών καθώς και την αντιμετώπιση ιδιαίτερων συμπεριφορών και περιστατικών βίας και εκφοβισμού είναι η δημιουργική συνεργασία του Σ.Σ.Ζ., τόσο με τους εκπαιδευτικούς όσο και με τους γονείς – κηδεμόνες.

Η ανατροφοδότηση που αμφίδρομα λειτουργεί μέσα από την καλή συνεργασία του εκπαιδευτικού Σ.Σ.Ζ. με τους γονείς – κηδεμόνες και με τους εκπαιδευτικούς της τάξης συμβάλλει αποτελεσματικά σε τομείς, όπως (Ματσαγγούρας & Πούλου, 2009):

- η αντιμετώπιση προβλημάτων εκφοβισμού και ιδιαίτερων συμπεριφορών μαθητών,
- η βελτίωση της αυτοεκτίμησής τους,
- η σχολική προετοιμασία τους,
- η ενεργός συμμετοχή τους στη λειτουργία της τάξης,
- η σχολική επίδοση του μαθητή.

Πέρα από την ενημέρωση των γονέων – κηδεμόνων, οι Σ.Σ.Ζ. μπορούν να αξιοποιήσουν «εργαλεία», όπως:

- τη δημιουργία δικτύου επικοινωνίας (μέσω webex, zoom, κ.ά.),
- επιμορφωτικές συναντήσεις με την αξιοποίηση και παρουσία ειδικών,
- την από κοινού συμμετοχή (μαθητών/τριών, γονέων και εκπαιδευτικών) σε εθελοντικές ή/ και συλλογικές δραστηριότητες,
- τη συμμετοχή των γονέων στη λήψη αποφάσεων,
- τη συμβουλευτική γονέων,
- τη δημιουργία και λειτουργία ομάδων γονέων με βάση τα κοινά τους ενδιαφέροντα και τις ανάγκες (ΦΕΚ 4183/2020, άρθρο 2).

Σημαντικό παράγοντα υποστήριξης των μαθησιακών δυσκολιών ή/και συμπεριφορών των μαθητών αποτελούν οι παρεμβάσεις που υποστηρίζει ο εκπαιδευτικός – Σ.Σ.Ζ., σε συνεργασία με τους ειδικούς και τα θεσμοθετημένα όργανα ενίσχυσης του έργου της σχολικής μονάδας.

Η συνεργασία του εκπαιδευτικού με τους γονείς – κηδεμόνες είναι μια σύνθετη διαδικασία, κατά την οποία, σε κάποιες περιπτώσεις, παρατηρούνται εμπόδια ή/και συγκρούσεις, που θα πρέπει να ξεπεραστούν. Η πρόκληση είναι να δημιουργηθεί η

«γέφυρα» που θα συνδέσει τους δύο αυτούς πυλώνες, ώστε να στηρίξουν το έργο του σχολείου ουσιαστικά. Ο εκπαιδευτικός, μέσα από αμφίδρομη ενημέρωση για στοιχεία συμπεριφορών και δυσκολιών του μαθητή αναφοράς, καθιστά τους γονείς «μέλος της ομάδας» (Μπρούζος, 2009; Γιοβαζολιάς, 2011).

3. Η σχολική βία και εκφοβισμός - οι συγκρούσεις στο σχολείο

Σε έρευνα που πραγματοποιήθηκε σε πανελλαδικό επίπεδο από το Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, σε σχολεία της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης από τον Δεκέμβριο του 2015 έως τον Ιανουάριο του 2016, καταγράφηκε ότι το 65% των συμμετεχόντων/ουσών μαθητών/τριών στην έρευνα ήταν μάρτυρες σε σχολικό εκφοβισμό κατά συμμαθητών τους. Επίσης, το 33% των μαθητών/τριών έχει υποστεί σχολικό εκφοβισμό και το 30% έχει συμμετάσχει ως θύτης. Τα αποτελέσματα της έρευνας αυτής ανέδειξαν ότι ο σχολικός εκφοβισμός είναι κάτι που στην συντριπτική πλειοψηφία των μαθητών/τριών τους ενοχλεί και σε κάποιο ποσοστό τους φοβίζει. Οι εκπαιδευτικοί ανέδειξαν ότι σε περιστατικά που αντιλαμβάνονται, επιθυμούν να εμπλέκονται, ώστε να βρεθεί λύση στο φαινόμενο αυτό (Πανελλήνια έρευνα ΥΠΑΙΘ, 2016). Στατιστικά δεδομένα αναφέρουν παγκοσμίως ότι ένας στους τρεις μαθητές θα είναι θύμα σε φαινόμενα σχολικού εκφοβισμού. Είναι συχνά τα φαινόμενα βίας και εκφοβισμού μεταξύ μαθητών/τριών και όχι μόνο, τόσο εκτός του σχολείου όσο και εντός. Σε κάποιες περιπτώσεις αυτά γίνονται με στόχο να προβληθούν μέσω σελίδων του διαδικτύου. Τα τελευταία χρόνια, η Ελληνική κοινωνία είναι ιδιαίτερα ευαίσθητοποιημένη σε φαινόμενα σχολικού εκφοβισμού και, παράλληλα, παρατηρείται αύξηση των περιστατικών εκφοβισμού (Παπαδοπούλου, 2021).

Τον Ιούνιο του 2020 το Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων θεσμοθέτησε τον Εκπαιδευτικό - Σύμβουλο Σχολικής Ζωής (Σ.Σ.Ζ). Παρουσιάστηκε εισαγωγικά ως θεσμός για την ενίσχυση της ασφάλειας στο σχολικό περιβάλλον. Ο εκπαιδευτικός - Σ.Σ.Ζ., μέσα από τον πολυδιάστατο ρόλο του στο σχολείο, έχει την ευθύνη να στηρίζει τους μαθητές/τριες του τόσο στο γνωστικό όσο και στον ψυχροσυναισθηματικό τομέα. Στόχος του καθημερινά είναι να καλλιεργεί ένα περιβάλλον που εμπνέει ασφάλεια, διάθεση δημιουργίας και συνεργασίας, καθώς και εμπιστοσύνης σε όλους τους εμπλεκόμενους στη σχολική ζωή (Μπρούζος, 2004).

Η κατάκτηση σχέσης εμπιστοσύνης μεταξύ εκπαιδευτικού και μαθητή είναι μία διαδικασία που απαιτεί προσπάθεια, δεξιότητες και χρόνο. Όπως αναδεικνύεται από έρευνες που έχουν γίνει, οι εκπαιδευτικοί, σε πολύ μεγάλα ποσοστά, επιθυμούν και λειτουργούν, ώστε να το επιτύχουν, γιατί πιστεύουν ότι μέσα από μια σχέση εμπιστοσύνης θα έχουν θετικά αποτελέσματα στην εξέλιξη των μαθητών, στη συνεργασία μεταξύ των εμπλεκόμενων στη σχολική τάξη και, παράλληλα, στον σεβασμό του διαφορετικού (Μπρούζος, 2009; Παπακωνσταντινοπούλου, 2011; Ψαρολογάκη, 2018).

Μέσα από τη συμβουλευτική, ο εκπαιδευτικός - Σ.Σ.Ζ. μπορεί να στηρίζει τους μαθητές/τριες, ώστε να αναπτύσσουν συναισθηματικές δεξιότητες, να βελτιώσουν την αυτοεκτίμησή τους, τις επικοινωνιακές τους δεξιότητες και τη μαθησιακή τους πορεία. Μπορούν, έτσι, να διαχειρίζονται τα συναισθήματά τους καθώς και τα όποια προβλήματα. Η συμβουλευτική βοηθάει τον εκπαιδευτικό στο να επιτυγχάνει διαπροσωπικές σχέσεις σε βάση αμοιβαίας ειλικρίνειας και εμπιστοσύνης (Μπίκος, 2004; Χατζηδήμου, 2007).

Στο πλαίσιο των προσπαθειών του, ο/η Σ.Σ.Ζ., για την αντιμετώπιση συμβάντων σχολικού εκφοβισμού και βίας, λειτουργεί σε δύο κατευθύνσεις: α) την πρόληψη και β) τη διαχείρισή τους. Το πρώτιστο στοιχείο αποτελεί η πρόληψη, που θα πρέπει να στηρίζεται

από τη συνολική πολιτική του σχολείου και, γενικότερα, της σχολικής κοινότητας. Για τον λόγο αυτό, μπορούν να αξιοποιηθούν τακτικές που θα βοηθούν:

- στην ανάπτυξη κλίματος συνεργασίας, αλληλεγγύης και εμπιστοσύνης ανάμεσα στους εμπλεκόμενους στη σχολική ζωή,
- στην καλή αναλογία του αριθμού των εκπαιδευτικών, του προσωπικού υποστήριξης και των μαθητών του σχολείου,
- στο σταθερό προσωπικό στο σχολείο, όσο περισσότερο είναι αυτό δυνατό,
- στη λειτουργία δικτύων συνεργασίας με την κοινότητα, την τοπική κοινωνία, τα σχολεία και τους φορείς υποστήριξης,
- στην προσπάθεια για συμμετοχή του σχολείου σε διακρατικά και διεθνή προγράμματα έρευνας, ανταλλαγής καλών πρακτικών και συνεργασίας (π.χ. Erasmus, Comenius, κ.ά.).

Ο ρόλος του εκπαιδευτικού Σ.Σ.Ζ. είναι να ενεργοποιήσει δράσεις πρόληψης και αντιμετώπισης των περιστατικών μέσα από τη συνεργασία όλων των εμπλεκόμενων στη σχολική κοινότητα. Οι τεχνικές καθώς και οι δεξιότητες που μπορεί να αξιοποιήσει είναι:

- η ενεργητική ακρόαση,
- η διαμεσολάβηση,
- η εμπύχωση και των δύο πλευρών,
- η αποκλιμάκωση της έντασης μέσα από τη χρήση ουδέτερης γλώσσας και εκφράσεων, ενώ, παράλληλα, τα μέλη που μετέχουν στον διάλογο συμμετέχουν ισότιμα,
- η ενσυναίσθηση (για την κατανόηση του άλλου),
- η χρήση ανοιχτών ερωτήσεων, έτσι, ώστε οι εμπλεκόμενοι να μπορέσουν να εκφράσουν τις σκέψεις και τους προβληματισμούς τους ελεύθερα,
- η χρήση μη λεκτικών μηνυμάτων, μέσα από τη γλώσσα του σώματος, που θα αναδεικνύει το ενδιαφέρον του Σ.Σ.Ζ.,
- η ανάδειξη εναλλακτικών λύσεων, που θα είναι επωφελείς για τα μέρη που συμμετέχουν (Οδηγός διαχείρισης περιστατικών σχολικής βίας και εκφοβισμού, 2015).

4. Επιμόρφωση εκπαιδευτικών Σ.Σ.Ζ. – Επικοινωνία και δικτύωση

Μια από τις βασικές αρχές της διοίκησης ολικής ποιότητας είναι η συνεχής επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, ώστε να επιτυγχάνεται τόσο η αυτοβελτίωσή τους όσο και η πρόοδος του έργου τους. Επιπλέον, βοηθά στη βελτίωση της λειτουργίας και της αποτελεσματικότητας του έργου τους αλλά και του σχολείου εν γένει. Οι εκπαιδευτικοί - Σ.Σ.Ζ. και όχι μόνο, με εφόδιο τη συνεχή επιμόρφωσή τους, μπορούν να λειτουργήσουν ως εσωτερικοί παράγοντες βελτίωσης του έργου του σχολείου (Μπαγάκης κ.ά., 2007).

Η επιμόρφωση των Σ.Σ.Ζ. θα ήταν χρήσιμο να είναι σχεδιασμένη από το Ι.Ε.Π. και τους αρμόδιους φορείς ανά περιοχή. Χρειάζεται να περιλαμβάνει εισαγωγική επιμόρφωση, για γνωριμία με τον νέο αυτό θεσμικό ρόλο και, στη συνέχεια, με προσδιορισμένες χρονικά επιμορφώσεις, οι εκπαιδευτικοί - Σ.Σ.Ζ. να λαμβάνουν ανατροφοδότηση στο έργο τους. Χρήσιμο θα ήταν να περιλαμβάνουν οι επιμορφώσεις και εναλλακτικές μορφές, όπως:

- προγράμματα που θα έχουν συμμετοχική και αναστοχαστική κατεύθυνση,
- επιμορφωτικές δράσεις με εξ αποστάσεως σύγχρονη (ζωντανή) δομή, για διευκόλυνση της συνεργασίας με φορείς και ειδικούς εκτός σχολείου (Mc Kernan, 1996; Κατσαρού & Τσάφος, 2003),
- λειτουργία από συντονιστή – εξειδικευμένο σύμβουλο, δικτύου εκπαιδευτικών - Σ.Σ.Ζ. για ανταλλαγή εμπειριών και ανατροφοδότηση.

Μέσα από τις παραπάνω μορφές επιμόρφωσης θα ήταν χρήσιμο να αξιοποιηθούν μέθοδοι - τεχνικές, όπως:

- «μελέτες περίπτωσης» περιστατικών bullying, κρίσης μεταξύ συμμετόχων και άλλες,
- διαδικασία που ακολουθείται για τη «λήψη απόφασης» στη σχολική ζωή,
- τεχνικές για την αντιμετώπιση κρίσιμων καταστάσεων,
- «παιχνίδι ρόλων» με την εκπαίδευση των εμπλεκόμενων στη χρήση διαμόρφωσης σεναρίου, της επιλογής ρόλων, τη θεατρική πράξη και την ενσυναίσθηση,
- «προσομοίωση» σε περιστατικά εντός της σχολικής ζωής,
- Αξιοποίηση της «ιδεοθύελλας» στις περιπτώσεις κυρίως λειτουργίας σε ομάδες, εργαστηρίων κ.ά.

Τέλος, η λειτουργία της αξιολόγησης των δομημένων προγραμμάτων επιμόρφωσης μπορεί να συμβάλλει στην ανατροφοδότηση για την επόμενη σχολική χρονιά και γενικότερα σε μελλοντικά προσδοκώμενα αποτελέσματα. Θα ήταν χρήσιμο να υπάρχει αρχική αξιολόγηση στην έναρξη του προγράμματος και τελική με τη λήξη του. Σε περιπτώσεις, όπως η λειτουργία δικτύων επιμόρφωσης, θα μπορούσε να προστεθεί και διαμορφωτική αξιολόγηση, κύρια σε περιπτώσεις με συντονιστή – ειδικό σύμβουλο.

Σημαντικό ρόλο στην επίτευξη των στόχων του Σ.Σ.Ζ. αποτελεί η χρήση δικτύων επικοινωνίας, η οποία μπορεί να βασιστεί στη χρήση πλατφόρμας στο διαδίκτυο (π.χ. webex, zoom, facebook, κ.ά.) καθώς, επίσης, και δια ζώσης συναντήσεις (τακτικές ή/και έκτακτες). Μέσα από τη δικτύωση με όλα τα μέλη της σχολικής κοινότητας, μπορεί να διερευνηθούν οι επιμορφωτικές ανάγκες που αναδεικνύονται, τα προβλήματα και οι ιδιαίτερες συμπεριφορές που εμφανίζονται στην πορεία της σχολικής ζωής. Επιτυγχάνεται, παράλληλα, η αλληλοϋποστήριξη των εμπλεκόμενων, η ενημέρωση και η κοινοποίηση γνώσεων και εμπειριών (Σιγανού & Νικολάου, 2017).

5. Αποτελέσματα από την υλοποίηση του νέου θεσμού

Η εμπειρία από την άμεση υλοποίηση του νέου αυτού θεσμού στα σχολεία Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, τα δύο τελευταία χρόνια, μάς δίνει τη δυνατότητα να γίνουν βελτιωτικές κινήσεις, που θα βοηθήσουν, ώστε η προσπάθεια αυτή να έχει ουσιαστικότερα αποτελέσματα στα εμπλεκόμενα μέλη του σχολείου.

Τα εργαλεία που διαφαίνεται ότι μπορούν να βοηθήσουν το πλαίσιο υλοποίησης του σημαντικού αυτού έργου είναι:

- Η διαμόρφωση πλαισίου επιμορφώσεων σε τακτικές συναντήσεις, η χρήση εναλλακτικών μορφών επιμόρφωσης και η αξιολόγησή τους για ανατροφοδότηση.
- Η σύνδεση των Συμβούλων Σχολικής Ζωής με τους φορείς υποστήριξης σε τακτικές συναντήσεις, δικτύωση με εκπρόσωπο των ΚΕ.Δ.Α.Σ.Υ.,
- Η λειτουργία εξ αποστάσεως δικτύων Σ.Σ.Ζ. για συζήτηση και ανταλλαγή εμπειριών με υπεύθυνο εξειδικευμένο σύμβουλο – σχολικό ψυχολόγο και, κατά περίπτωση, δια ζώσης συναντήσεις (κυρίως στην έναρξη λειτουργίας του δικτύου και κατά τακτά διαστήματα).
- Η μείωση του διδακτικού ωραρίου των Σ.Σ.Ζ., ώστε να υπάρχει η δυνατότητα συναντήσεων σε καθορισμένο ωράριο εντός του χρόνου λειτουργίας του σχολείου.

Αξιοποιώντας ερευνητικές προσπάθειες (Δημητριάδης, 2021) και τις εμπειρίες των εκπαιδευτικών - Σ.Σ.Ζ., αναδείχθηκε ότι μέσα από το έργο τους οι Σύμβουλοι Σχολικής Ζωής, μπορούν να συμβάλλουν στη δημιουργία ατμόσφαιρας συνεργασίας, εμπιστοσύνης και

ασφάλειας στο σχολείο. Η παρουσία τους μπορεί να βοηθήσει στη βελτίωση της γενικότερης στάσης των μαθητών/τριών, να συμβάλλει στη βελτίωσή τους τόσο μαθησιακά όσο και στους τομείς της αυτοεκτίμησης και της αυτογνωσίας τους. Επιπρόσθετα, έχει φανεί ότι έχουν σημαντικές δυνατότητες μέσα από τη δικτύωση και επικοινωνία να συμβάλλουν στην ενίσχυση της συμμετοχής των γονέων σε δράσεις του σχολείου που αφορούν τους μαθητές αναφοράς αλλά και γενικότερα. Έχοντας ως οδηγό την εμπειρία της υλοποίησης του έργου αυτού στα σχολεία, ο Σ.Σ.Ζ. μέσα από την ενεργοποίηση τεχνικών και δεξιοτήτων μπορεί να συμβάλλει σε τομείς, όπως:

- α) στη βελτίωση της μαθησιακής εξέλιξης των μαθητών/τριών,
- β) στην αποτελεσματικότερη συνεργασία των εκπαιδευτικών, των ψυχολόγων και κοινωνικών λειτουργών, των υποστηρικτικών θεσμών και προσώπων για την πορεία των μαθητών στο σχολείο, των γονέων και της σχολικής κοινότητας γενικότερα,
- γ) στην υποστήριξη της ένταξης και συμπερίληψης μαθητών/τριών, που αναγνωρίζονται ως «διαφορετικοί» ή/και αντιμετωπίζουν μαθησιακές ή κοινωνικές δυσκολίες.

Σε πρώτη φάση για όσους/ες επιθυμούν στο μέλλον να αναλάβουν στο σχολείο το έργο του Σ.Σ.Ζ. θεωρείται ως προαπαιτούμενο η εισαγωγική επιμόρφωσή τους αναφορικά με το πλαίσιο λειτουργίας του, αξιοποιώντας μεθόδους που έχουμε προαναφέρει, οι συναντήσεις δια ζώσης ή/και διαδικτυακά, σε ομάδες 25 έως 40 εκπαιδευτικών. Στη συνέχεια, κρίνεται απαραίτητο να αναλαμβάνουν στα σχολεία προγραμματισμένες και σχεδιασμένες από το ΥΠΑΙΘ επιμορφώσεις με βάση τις ανάγκες των εμπλεκόμενων. Χρήσιμο θα ήταν να δοθεί η δυνατότητα για να εμπλουτιστούν οι μέθοδοι και τα εργαλεία που μπορούν να αξιοποιήσουν οι Σ.Σ.Ζ. μέσα από εναλλακτικές μορφές επιμόρφωσης, σε πλαίσιο, κυρίως, βιωματικών μεθόδων. Στο τέλος κάθε σχολικού έτους θα πρέπει να γίνει η συνάντηση απολογισμού του έργου που έγινε από κάθε εμπλεκόμενο Σ.Σ.Ζ., ώστε να υπάρξει ανατροφοδότηση για το επόμενο σχολικό έτος.

Με την πρώτη εφαρμογή του θεσμού αυτού στα σχολεία το 2020, υπήρξαν επιμορφωτικές προσπάθειες από συντονιστές/στριες εκπαιδευτικού έργου. Αυτές, όμως, έγιναν αρκετούς μήνες μετά από την έναρξη υλοποίησης του έργου και όχι σε σταθερή βάση, ώστε να δοθεί η δυνατότητα στους/στις εμπλεκόμενους εκπαιδευτικούς Σ.Σ.Ζ. να έχουν συνεχή ανατροφοδότηση μέσα από ένα σχεδιασμένο πλαίσιο υποστήριξης του έργου τους.

Οι δυσκολίες που διαπιστώνονται κατά την εφαρμογή του θεσμού του Σ.Σ.Ζ., τα δύο τελευταία χρόνια, σε συνδυασμό με τα εμπόδια από τους περιορισμούς για την αντιμετώπιση της πανδημίας (covid-19), συνδέονται μεταξύ άλλων και με τις επιμορφωτικές ανάγκες των εκπαιδευτικών σε θέματα, όπως:

- η δυνατότητα σύνδεσης των θεωρητικών δεδομένων με την πραγματικότητα του σχολείου,
- η δυνατότητα διαχείρισης των καταστάσεων που συναντώνται στην εκπαιδευτική λειτουργία σε συνδυασμό με την πολυμορφία τόσο στο μαθητικό όσο και στο γονεϊκό δυναμικό του σχολείου.

Ένα αρνητικό στοιχείο στο πλαίσιο στήριξης του νέου θεσμού του Σ.Σ.Ζ. στα σχολεία υπήρξε η έλλειψη πόρων. Οι επιμορφώσεις που υλοποιήθηκαν βασίστηκαν σε προσπάθειες συντονιστών εκπαιδευτικού έργου, χωρίς να προηγηθεί σχεδιασμένο πλαίσιο και κύρια η διερεύνηση των αναγκών που έχουν οι εκπαιδευτικοί, που, χωρίς κάποια προεργασία, ανέλαβαν την εφαρμογή του, στα σχολεία. Δεν υπήρξε σχεδιασμένη έρευνα για τις ανάγκες που θα έπρεπε, αρχικά, να καλυφθούν και τις μεθόδους και τα εργαλεία επιμόρφωσης και δικτύωσης που θα βοηθούσαν αποτελεσματικά το έργο των Σ.Σ.Ζ. Μέσα από ερευνητικά και εμπειρικά αποτελέσματα φαίνεται ότι οι εκπαιδευτικοί Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης

δέχονται τη χρησιμότητα της σχεδιασμένης επιμόρφωσης μέσα στο πλαίσιο του σχολικού ωραρίου, ώστε να μπορούν να το παρακολουθήσουν. Αναγνωρίζουν, επίσης, την αναγκαιότητα της δια ζώσης υλοποίησής τους, κυρίως στην κατεύθυνση της βελτίωσης δεξιοτήτων, όπως την αντιμετώπιση κρίσεων στο σχολείο, τη λήψη απόφασης, τη χρήση της διαμεσολάβησης και της ενεργητικής ακρόασης, της λήψης απόφασης στο σχολείο, το παιχνίδι ρόλων και άλλα. Παράλληλα, έχουν αποδεχθεί τη χρησιμότητα της διαδικτυακής επιμόρφωσης και της συνεργατικής δικτύωσης με ειδικούς στη συμβουλευτική.

Με βάση τα δεδομένα που έχουν ανακοινωθεί ως τώρα δεν έχουν αναπτυχθεί πλαισιωμένα δίκτυα επικοινωνίας σε ομάδες εκπαιδευτικών - Συμβούλων Σχολικής Ζωής. Αυτό θα βοηθούσε να υπάρχει είτε δια ζώσης είτε, στη συνέχεια, και διαδικτυακά η δυνατότητα, σε πλαίσιο αμοιβαίας εμπιστοσύνης, να ανταλλάσσουν προβληματισμούς, εμπειρίες και κυρίως τεχνικές υποστήριξης περιστατικών στο σχολείο τους. Μέσα από την υποστηριζόμενη από εξειδικευμένο σύμβουλο δικτύωση των Σ.Σ.Ζ., οι καλές πρακτικές θα μπορούν να μεταφέρονται και σε άλλα σχολεία. Η λειτουργία δικτύων αναγνωρίζεται ότι παρέχει ευκαιρίες για την επαγγελματική ανάπτυξη των εκπαιδευτικών. Προσθέτει στη βελτίωση του πλαισίου λειτουργίας των εκπαιδευτικών και της αποτελεσματικότητάς τους μέσα από την αλληλεπίδραση κατά τη συμμετοχή σε δίκτυο. Οι εμπλεκόμενοι αναπτύσσουν μέσα από συνεργατικές πρακτικές τη δημιουργικότητα, την προνοητικότητα και την κριτική σκέψη (Hargadon, 2009).

Μέσα από ερευνητικές προσπάθειες και την εμπειρία εφαρμογής του θεσμού του Σ.Σ.Ζ. από το 2020 ως σήμερα, αναδείχθηκαν δυσχέρειες, όπως: α) η πολυπλοκότητα του ρόλου του σε συνδυασμό με την έλλειψη αρχικής ενημέρωσης, β) το πολύπλοκο πεδίο καθηκόντων του Σ.Σ.Ζ., γ) η έλλειψη συγκεκριμένου πλαισίου υποστήριξης του έργου του, δ) η λειτουργία της εκπαίδευσης με ένα πλαίσιο πολύ γραφειοκρατικό, που σε συνδυασμό με τις ανάγκες υλοποίησης του διδακτικού έργου του εκπαιδευτικού, δεν αφήνει περιθώρια για ένα τόσο φιλόδοξο και πολυσήμαντο ρόλο στον εκπαιδευτικό. Καταλήγουμε, έτσι, στην ανάγκη άμεσης ενίσχυσης του θεσμού με τις απαιτούμενες παρεμβάσεις του ΥΠΑΙΘ, ώστε να απελευθερωθεί ένα τόσο σημαντικό έργο με όφελος για το μαθητή και τη σχολική κοινότητα γενικότερα (Δημητριάδης, 2021).

Υπήρξαν, βέβαια, και απόψεις εκπαιδευτικών πολύ αρνητικές για το πλαίσιο εφαρμογής του νέου αυτού έργου για τον εκπαιδευτικό. Συγκεκριμένα, διατυπώθηκαν απόψεις ότι, μέσα από τον τρόπο άμεσης εφαρμογής του, δημιουργούνται ερωτηματικά ως προς την κατεύθυνση των παρεμβάσεων του Συμβούλου Σχολικής Ζωής (Καλοφύρη, 2020).

6. Συμπεράσματα

Από όσα μελετήθηκαν και αναπτύχθηκαν ήδη, προκύπτει η αναγκαιότητα, καταρχάς, μιας πιλοτικής εφαρμογής στα σχολεία, ώστε να υπάρξει η περίοδος για αξιολόγηση της εφαρμογής και να γίνουν οι τυχόν βελτιώσεις. Εξάλλου σε κάθε παιδαγωγική προσπάθεια, είναι σημαντικό να προηγείται πιλοτική περίοδος εφαρμογής, ώστε να υπάρξει η περίοδος παρατήρησης, αξιολόγησης και συζήτησης με τους εμπλεκόμενους. Μέσα από την πιλοτική εφαρμογή θα δινόταν η δυνατότητα να υπάρξει η γνωριμία με το νέο αυτό αντικείμενο του εκπαιδευτικού έργου, όπως, για παράδειγμα, είχε υλοποιηθεί από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής από το 2017 ως 2020 στο πιλοτικό πρόγραμμα «Επιμόρφωση και εφαρμογή της Παιδαγωγικής Φρενέ στη δημόσια εκπαίδευση» (Πιλοτικό πρόγραμμα παιδαγωγικής Φρενέ, 2020) καθώς και στην πιλοτική εφαρμογή για τα «εργαστήρια δεξιοτήτων» στα Γυμνάσια (Υ.Α.Φ.7/86136/ΓΔ4/2020). Η πιλοτική εφαρμογή θα βοηθούσε, ώστε να υπάρξει η σταδιακή εμπλοκή των εκπαιδευτικών με ένα νέο αντικείμενο στο έργο

τους, αξιοποιώντας τη διάχυση της νέας εμπειρίας που θα αποκτηθεί, ώστε να γίνει η επέκταση του θεσμού αυτού σε όλα τα σχολεία τελικά. Σε αυτήν τη φάση και μετά από τη διετή εφαρμογή θα ήταν σημαντικό να γίνει, αφενός, μια προσπάθεια αξιολόγησης των αποτελεσμάτων, αφετέρου, να οργανωθούν από ειδικούς συμβούλους συναντήσεις με τους εμπλεκόμενους εκπαιδευτικούς, ώστε να υπάρξουν οι απαραίτητες διευκρινήσεις και ενισχυτικές ενέργειες, σε όποιο τομέα κριθεί αυτό αναγκαίο.

Με την κατάλληλη υποστήριξη και το πλαίσιο εμπλουτισμού (με βιωματικές και άλλες επιμορφώσεις) σε απαιτούμενες γνώσεις συμβουλευτικής και σε ό,τι άλλο κριθεί απαραίτητο, θα δημιουργηθεί μια παρακαταθήκη γνώσεων και εμπειριών που απαιτούνται. Αυτό θα χρησιμεύσει στη διάχυση της πληροφόρησης και των καλών πρακτικών σε όλα τα σχολεία, αξιοποιώντας, παράλληλα, και την εμπειρία από τον θεσμό του Συμβούλου καθηγητή για την Α' τάξη των ΕΠΑΛ καθώς και άλλες αντίστοιχες προσπάθειες.

Ιδιαίτερα θα βοηθούσε η δικτύωση των Σ.Σ.Ζ. μεταξύ τους σε σταθερή βάση συναντήσεων, με την πλαισίωση από ειδικό σύμβουλο, που θα υποστηρίζει την ανταλλαγή εμπειριών και νέων πρακτικών για τη διάχυση της πληροφορίας και την ενίσχυση της ωφέλειας από όλους τους εμπλεκόμενους.

Τέλος, μέσα από όλα αυτά που αναπτύχθηκαν, γίνεται φανερό ότι χρειάζεται να δοθεί περισσότερος χρόνος από αυτόν των διαλειμμάτων για την υλοποίηση αυτού του θεσμού υποστήριξης στα σχολεία δευτεροβάθμιας. Αν θεσμοθετηθεί καθημερινά χρόνος που θα διατίθεται από το ωράριο του εκπαιδευτικού Συμβούλου Σχολικής Ζωής για την υλοποίηση του πολυσύνθετου αυτού έργου, τότε θα μπορούσε να είναι περισσότερο αποτελεσματικός.

Ο θεσμός του Συμβούλου Σχολικής Ζωής αποτελεί μια νέα πολλά υποσχόμενη προσπάθεια στα σχολεία δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, ο οποίος μέσα από τη σταθερή ενίσχυση, ανατροφοδότηση και κύρια διάθεση του απαιτούμενου εργασιακού χρόνου προς τον εκπαιδευτικό αναφοράς, θα μπορέσει να στηρίξει ουσιαστικά το σχολείο στο μέλλον.

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Hargadon, S. (2009). *Educational Networking: The Important Role Web 2.0 Will Play in Education*. Retrieved on December 23, 2014 from: <http://www.stevhargadon.com/2009/12/socialnetworking-in-education.html>.
- Low, P.K. (2015). School counseling in Singapore: teachers' thoughts and perceptions. *Asia Pacific Journal of Counseling and Psychotherapy*, 6(1-2), 17-27. Retrieved on February 3, 2015 from: <http://dx.doi.org/10.1080/21507686.2014.1002801>.
- Mc Kernan, J. (1996). *Curriculum action research. A handbook of methods and resources for the reflective practitioner*. London: Kogan Page.
- Γιοβαζολιάς, Θ. (2011). *Σχολές Γονέων Συνεργασία εκπαιδευτικών – οικογένειας*. Αθήνα: ΥΠΔΒΜΘ.
- Δημητριάδης, Μ. (2021). *Απόψεις εκπαιδευτικών της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης για το θεσμό του Συμβούλου Σχολικής Ζωής: μια ποιοτική έρευνα* (ΜΠΣ). Πάτρα: Ε.Α.Π.
- Ζεργιώτης, Α. (2007). Η επικοινωνία στην παιδαγωγική σχέση, ως παράγων διαμόρφωσης του ψυχοσυναισθηματικού κλίματος της σχολικής τάξης. Στο Ε. Μακρή – Μπότσαρη (Επιμ.), *Θέματα Διαχείρισης Προβλημάτων Σχολικής Τάξης* (σσ. 219-238). Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο – ΥΠΕΠΘ.
- Καλοφύρη, Α. (2020). *Σύμβουλος Σχολικής Ζωής ή «πώς να ξεγελάσεις τους ιθαγενείς με χάντρες και με καθρεφτάκια»*. Ανακτήθηκε στις 25 Οκτωβρίου 2020, από: <https://www.eprologos.gr/>.

- Κατσαρού, Ε., & Τσάφος, Β. (2003). *Από τη διδασκαλία στην έρευνα. Η εκπαιδευτική έρευνα δράσης*. Αθήνα: Σαββάλας.
- Ματσαγγούρας, Η., & Πούλου, Μ. (2009). Σχέσεις σχολείου και οικογένειας. Συγκριτική παράθεση απόψεων εκπαιδευτικών και γονέων. *Μέντορας*, 11, 27-41.
- Μπαγάκης, Γ., Δεμερτζή, Κ., & Σταμάτης, Θ. (2007). *Ένα σχολείο μαθαίνει. Η αυτοαξιολόγηση ελληνικού σχολείου στο πλαίσιο του διεθνούς προγράμματος Carpe Vitam Leadership for learning*. Αθήνα: Λιβάνης.
- Μπίκος, Κ. (2004). *Αλληλεπίδραση και κοινωνικές σχέσεις στη σχολική τάξη*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Μπρούζος, Α. (2004). *Προσωποκεντρική συμβουλευτική: θεωρία, έρευνα και εφαρμογές*. Αθήνα: Γ. Δαρδανός.
- Μπρούζος, Α. (2009). *Ο εκπαιδευτικός ως λειτουργός συμβουλευτικής. Μία ανθρωπιστική θεώρηση της εκπαίδευσης (3^η έκδ.)*. Αθήνα: Gutenberg.
- Παπαδοπούλου, Κ. (2021). *Μελέτη εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης: Ετοιμότητα αναγνώρισης και αντιμετώπισης προβλημάτων ψυχικής υγείας των μαθητών τους* (Μεταπτυχιακή εργασία). Θεσσαλονίκη: ΠΑ.ΜΑΚ.
- Παπακωνσταντινοπούλου, Α. (2011). *Συμβουλευτική και πολυπολιτισμική συμβουλευτική στο δημοτικό σχολείο: Οι αντιλήψεις των εκπαιδευτικών* (Μεταπτυχιακή εργασία). Πάτρα.
- Σιγανού, Α., & Νικολάου, Ν. (2017). Σύμβουλος - Καθηγητής: Καλή πρακτική για τη βελτίωση του σχολικού κλίματος. Ενδοσχολική και διασχολική δικτύωση. Εισήγηση που παρουσιάστηκε στο 4ο Συνέδριο της ΠΕΣΣ με θέμα: *Το σχολείο ως οργανισμός και κοινότητα μάθησης στις 8-10 Δεκεμβρίου 2017 στο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων. Πρακτικά Συνεδρίου*, Τόμος Β', σσ. 1269-1278.
- Χατζηδήμου, Δ. (2007). *Εισαγωγή στην Παιδαγωγική*. Θεσσαλονίκη: Κυριακίδη.
- Χρηστάκης, Κ. (2011). *Προβλήματα συμπεριφοράς στη σχολική ηλικία*. Αθήνα: Διάδραση.
- Ψαρολογάκη, Ε. (2018). *Οι αντιλήψεις των εκπαιδευτικών της Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης για τη συμβουλευτική διάσταση του ρόλου τους* (ΜΠΣ). Ρόδος: Πανεπιστήμιο Αιγαίου.

Άλλες πηγές

- Εισήγηση του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων, (2020). Ανακτήθηκε την 1 Ιουνίου 2020, από: <https://www.minedu.gov.gr/news/45188-01-06-20-syzitisi-epi-tis-arxis-tou-nomosxediou-anavathmisi-tou-sxoleiou-kai-alles-diatakseis-2>.
- Νόμος 4692. (2020). *Αναβάθμιση του σχολείου και άλλες διατάξεις*. Στο ΦΕΚ 111/τ. Α' /2020.
- Οδηγός διαχείρισης περιστατικών σχολικής βίας και εκφοβισμού. (2015). *Πράξεις: Ανάπτυξη και Λειτουργία Δικτύου Πρόληψης και Αντιμετώπισης των Φαινομένων Σχολικής Βίας και Εκφοβισμού*. Αθήνα: ΥΠΕΠΘ.
- Πανελλήνια έρευνα για την ενδοσχολική βία και τον εκφοβισμό. (2016). Ανακτήθηκε στις 8 Μαρτίου 2016, από: <https://www.minedu.gov.gr/news/18569-08-03-16-ti-deixnounta-stoixeia-erevna-gia-ton-sxoliko-ekfovismo>.
- Πιλοτικό Πρόγραμμα Παιδαγωγικής Φρενέ. (2020). Ανακτήθηκε στις 20 Ιουνίου 2019, από: <http://pilotikofreinet.weebly.com/>.
- Υπουργική Απόφαση, Φ25α/202088/Δ4. (2018). *Οργάνωση και Λειτουργία του θεσμού του «Συμβούλου - Καθηγητή» στο πλαίσιο του Προγράμματος «Μια Νέα Αρχή στα ΕΠΑ.Λ. – Υποστήριξη Σχολικών Μονάδων ΕΠΑ.Λ. για το σχολικό Έτος 2018-2019»*. Στο ΦΕΚ 5343/τ. Β/28-11-2018.

- Υπουργική Απόφαση, 129431/ΓΔ4. (2020). *Σύμβουλος Σχολικής Ζωής*. Στο ΦΕΚ 4183 /τ. Β' /28-9-2020.
- Υπουργική Απόφαση, Φ.7/86136/ΓΔ4. (2020). *Ορισμός σχολικών μονάδων για την εφαρμογή της πιλοτικής δράσης «Εργαστήρια Δεξιοτήτων» στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση*. Στο ΦΕΚ 2847/τ. Β/ 13-7-2020.

